

MÓGA RENÁTA

HIPPI ÉLETFORMÁK A HETVENES-NYOLCVANAS ÉVEK ERDÉLYI MAGYAR IRODALMÁBAN

Hippikultúra-alapok

■ A hippimozgalom az 1960-as, '70-es években indult az Egyesült Államokból, fiatalok szubkultúrájaként. A *hippi* kifejezés az angol *hipster*ből származik, ami eredetileg a San Franciscó-i Haight-Ashbury körzetébe költöző embereket jelentette. A lázadó fiatalokra vonatkozó *hippi* megnevezést először 1964. április 22-én használta egy amerikai riporter, aki a vietnami háborúk ellen ülősztrájkjal tiltakozó fiatalokról tudósított. A mozgalom ellentmond a konformista nyugati életformának: a szabadság, a remény, a boldogság, a változás, a forradalom szellemét hirdeti. A keleti vallások és filozófiák nagy hatással voltak a mozgalomra. Tagjai, elhagyva a megszokott társadalmi szerepeket, a közösségi nomád életmóddal – úgynevezett kommunákkal – a társadalmi változás iránti vágyukat kívánták kifejezni. Azt vallották, hogy „csak úgy lehet objektíven szemlélni a társadalmat, ha az ember kilép belőle – csak akkor lehet látni, hogy mi a baj vele, és hogyan kellene megváltoztatni.”¹

A hatvanas évek átalakították a popzenét rockzenévé, a szórakoztatást művészetté, a beatkorszakot beat rockká. Olyan előadók dalait hallgatták, mint a Beatles, Rolling Stones, Doors, Jimi Hendrix. Jellemző, hogy a zeneiség mellett a szövegek mondanivalójára, művészi kidolgozottságára is nagy hangsúlyt fektettek, illetve belefoglalták mindazt, amit vallottak. Például megkérdőjelezték a hagyományos nemi szere-

Ez az életforma még csak hasonlít a hippikommunák életformájára, tökéletesedni majd csak az erdőben fog. Az erdei tisztás, a miliő kísértetiesen hasonlít a Szent Anna-tóra.

peket, a szexualitás szabadságát hirdették. Szabadelvűségüket a következő mondat jellemzi leginkább: „Minden nő anya volt, és minden férfi apa. Nem számított, kik a biológiai szülők, a csoport összes tagja a »család« tagja volt, közösen nevelték gyerekeiket.”²

A mozgalom egy másik jellemzője a háborúk, főleg a hatvanas években zajló vietnami háború elleni demonstrációk sora. Az egész politikai rendszer ellen kívántak tiltakozni, ami lehetővé tette a háborúkat. Pacifista és anarchista elemeket egyaránt tartalmazó politikai nézeteket vallottak.³

Erdélyi interferenciák

■ Erdélyben a hippimozgalomhoz hasonló szubkultúráról igazán 1968 és 1971 között beszélhetünk – Egyed Péter szavaival élve ez a periódus számukra „a tiszta boldogság kora”.⁴ Bréda Ferenc egy picit megnyújtva ezt, az 1966 és '76 közti időszak kapcsán beszél úgy Romániáról, mint „igazi Eldorádóról”.⁵

Bréda Ferenc így emlékszik vissza erre a korszakra: „Mi [a hippimozgalomnak] nem azt az arcát fogtuk, ami a polgári társadalom ellen irányult, hanem a társadalmi normák elleni lázadást, ez az, ami közös. A háború után egy vaskalapos, nyakkendőben, fekete ruhákban járó társadalom jött létre. Mindenhol egyenruha volt, masszívan tanultunk latint. A fiatalokat az etikettel tartották korában: úgy kellett viselkedni, ahogy ők elvárták. Tiltott volt minden (a házasságon kívüli szexuális kapcsolat, az egyediség kifejezése), plusz még háborúzzatok is, mert én, tata, háborúztam. Na, ezt megelégtünk. Az 1968-as párizsi diáklázadás után Románia is nyit a jugoszláv minta felé: megszűnt a cenzúra, az ország se nem kommunista, se nem kapitalista, hanem a harmadik világhoz tartozott. A hippimozgalomról a médiákon keresztül értesültünk, egy az egyben bejött Nyugatról: hosszú haját és szakállat viseltünk (egy ideig engedték, utána már csak a zenészek viselhették), színes volt minden, élénk színű ruhákat hordtunk, slappokat, Jézus-papucsokat. A Rolling Stones a nehéz fiúk zenéje volt, a Beatles a lázadó úri fiúk zenéje, mi inkább ezt vettük át. Mindenkinél volt Led Zeppe linje, Jugóból vettük, ugyanúgy, mint a pornó újságot. Tudtunk a drogról, de nem használtuk. A moziban, szabadkertekben cigiztünk. Mi például Déván jeleket is viseltünk: Peace jelet, Angela Davis-jeleket. Szimpatizáltunk a mozgalommal, és annyira vettünk részt benne, amennyire lehetett. Olyan volt, mint egy titkos társaság, nem tudtak róla az öregek. Teljesen más kultúra alakult ki, mint ami kedves szüleink korában volt. Apáink nemzedéke volt a hülye: nekik csak a militarista mentalitás számított. Olyan, hogy tiltani nincs a jogban, csak büntethető vagy. Legfeljebb megijesztenek, elhiszed s nem csinálod, de tiltani nem lehet. Fent látták, hogy nyugati mese ez, de volt annyi eszük, hogy észrevegyék, hogy fiatal ügy, épp ezért engedték. Egy csendes forradalom volt a fiatalság részéről. Ez egy 4-5 éves periódus volt, utána fentről lefelé egyre jobban szorították a csavarokat. Bennünk a másság, másképp gondolkodás volt a közös. Úgy gondoltuk, hogy ebben konszenzus lesz. Most a mieink vezetik be a cigitalmat.”⁶

Egyed Péter a *Korunk* 2013/8-as, *Beat-nemzedék* című lapszámában a következőket írja: „1970 nyarán voltunk első ízben a Szent Anna-tónál, akkor már mint »hippik«, ami a szakadtas jeanseket és a kötelező hosszú hajákat meg a báránybőr mellényt jelentette (ez szinte kötelező viseletnek számított). Az esti tábornüzek mellett mindenhol folyt az éjszakába nyúló éneklés – kevés alkohol mellett, kábítószerrel itt minálunk csak az újságokban volt szó –, folyt a tutajó-

zás és mellette az erdei élet. Mindenki mindenkivel találkozott, ismerkedett és barátkozott, és megvolt a mindent átható mennyei béke – anélkül, hogy valaki ezt jelszószerűen feldobta volna (jóllehet a hippi kítűzők és a tyúkláb-medál, no meg a kendővel bekötött fej – nem feltétlenül, de – megvoltak). A túlaradó szerelmet képviselve költözött be egyik barátnőnk külön sátorba, ahol kegyekben részesítette az őt meglátogató kiválasztottakat – de ezt nem kell túlságosan komolyan venni. A hippi külsőségek mellett sokkal fontosabb volt az a tiszta ökológiai pedantéria és éjjeli őrséggel biztosított saját rend, ahogyan az egyes kis táborok a maguk életét megszervezték, és aminek – miután 1972-től a tóparti táborozást megtiltották – soha nem láttam nyomát.”⁷

A mozgalom megjelenése az irodalmi alkotásokban

■ Az 1980-as évek erdélyi magyar irodalmában két szerzőnél, Palotás Dezsónél és Egyed Péternél jelenik meg markánsan a mozgalom ideológiája. A továbbiakban e két szerző reprezentatív alkotásain keresztül – főként Palotás Dezső *Ég veled, pokol leánya* című novelláján keresztül – vizsgálom meg a mozgalom főbb jellemzőinek (társadalmi normák elleni lázadás, ruházat, szexuális szabadság, tüntetések, zene) feldolgozását a kor irodalmi műveiben.

A társadalmi normák elleni lázadás

■ „Bergócia fővárosának Bergócia nevű szállójában laktam, Bergócia tévé volt a szobámban, bérelt kocsim is kítűnő Bergócia, frankó motorral”⁸ – így írja le környezetét Palotás Dezső *Ég veled, pokol leánya* című novellájának narrátora. A helyzetkép már önmagában kritikát fogalmaz meg a szabványos, fogyasztásra berendezkedett társadalom ellen, a „Bergócia” névválasztás ezt csak fokozza ironiájával. Az így definiált, a polgári társadalom normáinak teljesen megfelelő narrátor (aki később az Izé nevet kapja) szöges ellentéte a szállóban foglalt szobaszámáról 329-nek nevezett szomszédjának. Mint megtudjuk, 329, a huszonnégy-huszonöt év körül járó⁹ fiatalember tipikus életművész: szüleitől havi, nagy összegű segélyt kap, cserébe csak annyit kell tennie, hogy (ritkán) meglátogattja őket; sugallatokra alapozott hipotéziseket fogalmaz meg; könyveket ír, melyeket nem áll szándékában kiadni, és tömegjeleneteket szervez. A novellában végig érezhető a kettejük közti kontraszt: míg a narrátor magát a társadalom által elfogadott, annak normáit követő tagjaként definiálja, 329 és „bandája” pontosan ezen társadalom elleni lázadókként jelennek meg. Ezt a kontrasztot sokszor maga a narrátor fogalmazza meg: „Mivel jómagam *ritkán és igen rendszertelenül* [kiemelés tőlem] jártam haza, a sűrű összefutásainkból arra kellett következtetnem, hogy *ő meg gyakran jár el és vissza* [kiemelés tőlem]; továbbá, mivel állandóan jó hangulatban volt s hazamenet mindig italosüvegeket cipelt, arra kellett gondolnom, hogy sokat iszik és otthon.”¹⁰; „És a következőket *olvastam* [kiemelés tőlem], miközben *ő meg dorbézolt* [kiemelés tőlem], a nyomorult.”¹¹ vagy: „Rengeteget zabált. *Találomra rábőkött valahová az étlapon* [kiemelés tőlem], erre hoztak neki valami gyanús gezemicét, de, úgy látszik ízlett neki, mert még négyszer megrendelte ugyanazt. Liberalizmusa nem volt önző, egyoldalú, rám is kiterjesztette, nem kifogásolta például azt, hogy *egy szabályos ebédet ettem végig* [kiemelés tőlem], levessel, sülttel, feketével.”¹² Ugyanakkor párhuzam – egy egyedi, ellentétekkel teli párhuzam – is vonható a két karak-

ter közt. Például mindketten írók, mégis, míg a narrátor a kanonizált irodalmat, a kritikai tevékenység fontosságát képviseli, 329 a l'art pour l'art elvét vallja: „Mit bánom én, írjon valaki akár az irodalomról is, ha éppen nem akad más témája, de ne próbálja magát bíróná feltolni. A kritikus a legjobb esetben jó olvasó, tehát a jó olvasó kritikus, következésképpen semmi szüksége az utóbbira.”¹³ Ez a kijelentés is alátámasztja azt, hogy míg a narrátor, Izé, a társadalom konvencióinak megfelelően, a kanonizálás fontosságát képviseli (hiszen „...ha úgy vesszük”,¹⁴ ő maga is kritikus), szomszédja ezzel ellentétben, mintegy lázadva, saját kéziratát is visszatartja a kiadóktól.

Érdeemes szemügyre venni 329 bandáját is, amelyet így ír le Izé: „[...] ronda, rokonszenves társaság volt. Nagyrészt abból éltek, hogy ilyen-amolyan művészeknek tekintették magukat: akadt közöttük festő, költő, drámaíró, színészaspiráns, néhányan meg olyannyira modern művészeti ágakban jeleskedtek, hogy mesterségük nevét addig soha nem is hallottam, s mibenlétét mind a mai napig sem tudtam felderíteni.”¹⁵ Ez az a társaság, amelyik teljes egészében magán hordozza a hippimozgalom sajátosságait. A történet elején a szálló alagsori mosókonyhájában laknak az egyik tag, Boci, tulajdonos-igazgató édesapja türelmének jóvoltából, majd egy incidens következtében kiköltöznek az erdőbe. Mindkét „lakhelyükön” a hippi kommunákéhoz hasonló életvitelt folytatnak.

Kommuna

■ 329 társaságának első leírása így néz ki: „A mosókonyhában néhányan éppen ébredtek, mások készültek nyugovóra térni, de a törzsgárda – úgy másfél tucatnyi, csöves szerelésű, mindkét nembeli emberszabású – olcsó bort vedelt és eszmét cserélt. [...] A behemót egyik karja eltűnt egy öntudatosan rusnya leányzó szárijában [...]”¹⁶ A társaság leírását tovább árnyalja az írótól, költőktől, filozófusoktól származó idézések tilalma, melynek megszegése esetén az illető pénzbírságot köteles fizetni, a pénzen viszont alkoholt köteles venni. Itt csak ez az egy szabály van érvényben, semmi más, ez „egy prérifarkas-törvényekre alapozott állam”.¹⁷ Ez az életforma még csak hasonlít a hippi kommunák életformájára, tökéletesedni majd csak az erdőben fog. Az erdei tisztás, a miliő kísértetiesen hasonlít a Szent Anna-tóra.¹⁸ A tisztáson Izének legelső élménye az, hogy bezárt autóját tíz hippi sajátította el és közlekedett vele a „minden a mindenkié” elv alapján, mindez kellő mennyiségű humorral jelenik meg: „A volánnál ülő szakállas brigantinhoz léptem. »Hogyan is mondjam... ez a kocsi az enyém. Az ablakai is. Nagyon ragaszkodtam minden ablakhoz.« Rám vigyorgott. »Muszáj volt kívágni, haver. Különben nem fért volna el a többi cimborá. Nem lehetett ott hagyni őket, igaz? Mi itt mind összetartunk.«¹⁹ Olyannyira összetartoztak, és olyannyira volt mindenkié, hogy a szexualitás szabadsága nevében a bekeccses férfi Izének még a felesége szolgálatait is felajánlotta.

A szexualitás szabadsága

■ „Mint bűvös, hideg
állat lehull az égről az árnyék:
benne újabb arcot váltasz, szenvtelent,
– ő, tűnt arany ölelések –, a helyen,
ahol ezt tetted, királynő-jelek,

barna levelek szállnak a vállára.
Nagyok, fényesek, micsoda rangok,
s te őrmestertől marsallig hiába
próbáltál végig minden nyári arcot.”²⁰

– írja Egyed Péter az *(Ünnep: a szerelem végső diadala)* című költeményében. A lírai én nem definiálja a rejtett alany nemét, így nyitva hagyja a lehetőséget a szabad értelmezésre. Ha a rejtett alanyt egy női személlyel azonosítjuk, és jobban belegondolunk a „s te őrmestertől marsallig hiába / próbáltál végig minden nyári arcot” sorokba, s mindehhez hozzáadjuk a cím kínálta értelmezési lehetőség többletét („a szerelem végső diadala”) máris megkaptuk a hippik által hirdetett szabad szexualitás elvét. Ily módon ez a női nemű, rejtett alanyú személy, akiről a lírai én beszél, hasonlít Palotás Dezső *Ég veled, pokol leánya* című novellájából Vilma alakjára. Vilmával legelőször a következő módon találkozunk: „[...] odabent megpillantottunk egy szemérmetlenül széles ágyat, amelyen két, különböző nemű fizikai személy illetlenkedett. Senki ne várjon pornografikus újdonságokat; klasszikus-polgárián, mondhatni az újdonságok iránti méltatlan közönnyel végezték feladatukat.”²¹ A „klasszikus-polgárián” jelző iróniát visz az eseményekbe, sőt egyfajta kritikát is megfogalmaz a polgári társadalom ellen. Ez a rejtett irónia kvázi előrevetíti az ezt követő jelenetet, amikor 329 és Vilma gúnyt úznak a lány éppen aktuális partneréből. A szexualitás szabadságának elvét mintegy nyomatékossítva a narrátor nemcsak érkezésekor, hanem távozásakor is ilyen pozícióban találja a lányt, aki cselekedetét tömören, a hippik mindent átölelő szeretetével magyarázza: „Csak szeretem az embereket.”²² Ebben a novellában nemcsak Vilma, hanem Boci, Mama (Boci taktilizmusának testes alánya), a feleségét bizonyos szolgálatokra kínálgató bekecses férfi, de még 329 is ezt az elvet képviseli. A hippik ideológiájából talán ez az elv az, ami leginkább megfogalmazódik, kicsúcsosodik ebben a novellában. Illetve ez az elv gyakorolja a polgári normákat követő Izére is a legnagyobb hatást, hiszen a mű végén ő is kapcsolatot létesít Vilmával. Nemcsak a különböző neműek közti szexuális kapcsolat jelenik meg az alkotásban, hanem egy mondat erejéig az azonos nemű emberek közti kapcsolat is helyet kap, a 329 bandája összetételének elemzésekor: „Aztán akadt közöttük egy-két pederasztta [...]”²³

Tüntetések

■ 329 társasága azért kénytelen elhagyni a Bergócia szálló alagsorában elhelyezett szállását, mert a rendőri ütlegek észhez térítették Bocit, és nem kívánt már a társasághoz tartozni. A happeninget 329 szervezte, ami két csoportot jelenített meg, amint épp egymásnak esnek. A happeninget, melyet maga Izé is első pillantásra tüntetésnek vélt, a rendőröknek kellett felozlatniuk. Ezt követően a novella mintegy megjeleníti Bréda Ferenc szavait: a főparancsnokságon a dühös szülőket a következő szavakkal nyugtatgatták „[...] a srácok nemhogy főbenjáró bűnt, de még csak említésre méltó kihágást sem követtek el. Mindössze annyi történt, hogy tüntettek egy köztéren”,²⁴ vagyis a mű is megjeleníti azt, amit a nyolcvanas évek erdélyi magyar írói átéltek: a hatalmi szervek ideig-óráig elnézték szubkultúrájukat, és a szülők viszonylása is ambivalens volt. Továbbá az említett jelenet elgondolkodni enged azon a dolgon, hogy valójában minden tüntetés tüntetés-e.

A ruházat és külső mint a lázadás egyik formája

■ Az *Ég veled, pokol leánya* narrátora és szomszédja, 329, illetve barátai közt a különbséget talán semmi sem szemlélteti jobban, mint a következő pár sor: „[...] kifogástalan öltönyöm, mértéktartóan divatos nyakkendőm [...] ellenére egy pillanatig sem tapasztaltam részükről semmi ellenérzést; míg ha például egy sajtófogadáson úgy jelentem volna meg, mint, mondjuk, Boci... nem, jobb nem is gondolni erre.”²⁵ Boci ugyanis feliratozott farmert, pólót viselt. 329 viselete felel meg leginkább a férfi hippivi viseletnek: ő vitorlaszárú nadrágot hord és kockás inget. A hippimozgalom erdélyi vonalának tipikus ruházatával, a báránybőrmelénnyel a tóparti autótolvajon találkozunk. A férfiak körében a szakáll viselete kötelező. Ezt támasztja alá a tóparti „lázasítás” is. A nők többnyire lenge viseletben jelennek meg. A legelején Mama, Boci „barátnője”, egy száriban mutatkozik, ezt követi Vilma, aki legelőszőr teljesen meztelenül jelenik meg, majd csak egy fürdőruhában, és végül ott vannak a teljesen meztelenül fürdőző tóparti lányok. A meztelenül fürdőzés motívumával Egyed Péternél is találkozunk *Az első trolibuszok* című novellában. Antónia és Kristóf, miután segítettek rászoruló szomszédjukon, sétálni indulnak. Kristóf a búzatáblák közt folyó patakhoz érve leveti ruháit, és bemegy a vízbe. Ezt követően „alig, hogy megfordult a jéghideg vízben, egy fehér bársonynadrágot meg egy fehér trikót látott a ruhái mellett”.²⁶ Antónia ruhái is megfelelnek a hippik által kedvelt anyagoknak, igaz, nem színesek. Érdeemes megfigyelni, hogy a fürdőzés után a búzatáblában gyűjtött búzakaralászokkal csillapítják éhségüket, ami megfelel a hippik „ökológiai pedantériájának”.

A zene

■ Palotás Dezső *Ég veled, pokol leányában* a zene nem kap fontos szerepet, viszont árnyalja a történeteket. A happening végeztével értesülünk arról, hogy a hatalmi szervek tolerálták a rendezvényt, ezért az agresszíven közbeavatkozó osztagparancsnok „visszakerült a rendőrség kötelékeibe, de végleg nyugdíjazni kellett, miután egyre népszerűbb lett a *Miért sértődsz meg, ha tolvajt kiáltok* című dal”,²⁷ és az akcióban részt vevő rendőröket is lefokozták. A pikantériát már csak fokozza az ezt követő slágerdal – ami akár hippiszlogennek is beillene –, melynek címe: *Ne pusztítsd el a világot!*

A zene mint a hippimozgalom egyik jellemzője leginkább Egyed Péter 1981-ben megjelent *Búcsúkoncert* című verseskötetében jelenik meg (ahol többek között a híres, esős woodstocki fesztivált²⁸ is megemlíti). A versek (és dalok) P.G. személye köré csoportosulnak, aki valószínűleg nem más, mint Egyed egyik példaképe, Pap Géza (Guzu). Guzu az, aki Egyed számára megtestesíti a hippilétformát, így emlékszük vissza rá: „istenáldotta szólista tehetsége [volt], mely tehetségénél csak óriási szorgalma volt nagyobb, amellyel otthoni garázsukban is folytatta Jimi Hendrix és Alvin Lee gitárjátékának az elemzését és elsajátítását. [...] Nagyon férfias jelenség volt mély, rekedtes hangjával és barkójával. Mindig fekete klumpában, kizárólag Levi Strauss (!) jeansben, kihajtott fehér golycsingben járt.”²⁹ *Búcsúkoncert* című verseskötetével Egyed kvázi neki állít emléket, a verseket, szövegeket is úgy szervezi, mintha egy elképzelt koncert forgatókönyvét olvasnánk. A harmadik szünetben P.G. monológját hallhatjuk/olvashatjuk, melyben mintegy a közönségét jellemezve ezt mondja: „hosszú hajak az arcokra fonva, partitúrák kiterülő bokra”.³⁰ Ez a két sor érzékletesen mutatja be

a hippie életérzést, a hippie megjelenéssel. A hajfonatok partitúrákkal való azonosítása egyesíti a külső megjelenést a belülről fakadó érzésekkel.

Összefoglalás

■ A hippimozgalom konkrét megjelenése a nyolcvanas évek erdélyi magyar irodalmában jelzi, hogy a korszak írói is aktív tagjai voltak a mozgalomnak, első kézből származó információkkal rendelkeztek az életformáról. Megfigyelhetjük, hogy a művekben megjelenő hippik úgy vannak ábrázolva, mint saját helyüket kereső, létük jogosultságát követelő, a társadalmi normák ellen lázadó társaság, pontosan azokkal az attribútumokkal, amelyek a harmadik Forrás-nemzedék alkotóit általában is jellemezték.

■ JEGYZETEK

1. Barry Miles: *Hippik*. József Műhely Kiadó, Bp., 2005. 10.
2. Uo. 15.
3. Uo. 9–22.
4. Egyed Péter: *1968–1971: A tiszta boldogság kora*. Korunk 2013/8. 26.
5. Az információ egy általam, 2014 májusában készített interjúból származik.
6. Az információ egy általam, 2014 májusában készített interjúból származik.
7. Egyed Péter: i. m. 29–30.
8. Palotás Dezső: *Ég veled, pokol leánya*. Kriterion, Buk., 1985. 109.
9. Uo. 124.
10. Uo. 109.
11. Uo. 111.
12. Uo. 125.
13. Uo. 136.
14. Uo. 135.
15. Uo. 123.
16. Uo. 125.
17. Uo. 129.
18. Kérdéses, hogy Palotás Dezső részt vett-e az 1970-es táborozáson, melyet Egyed Péter megemlít.
19. Palotás 1985. 153.
20. Egyed Péter: *(Ünnep: a szerelem végső diadala)* In: Uő: *Búcsúkoncert*, Kriterion, Buk., 1981, 37.
21. Palotás 1985. 137.
22. Uo. 147.
23. Uo. 123.
24. Uo. 151.
25. Uo. 129.
26. Egyed Péter: *Az első trolibuszok*. In: Uő: *Előzés hajtókanyarban*. Kriterion, Buk., 1984. 198.
27. Palotás: i. m. 151.
28. „a dobhártyák Woodstock-pergésével” jelenik meg a *Havazás újév hajnalán* című versében, Egyed Péter: *Búcsúkoncert*. Kriterion, Buk., 1981. 67.
29. Egyed Péter: *1968–1971*. 28.
30. Egyed Péter: *P.G. monológja*. In: Uő: *Búcsúkoncert* 66.